

Book Review

รัตนศิลป์, 2558

โดย ญาดา อรุณเวช อารัมภีร์
สำนักพิมพ์บัวสรวง, 368 หน้า

พิชชาอรุณ สิริชีวะเกษร

Pitcha-orn Sirichewakesron

“รัตนศิลป์” หนังสือที่ผู้เขียนเปิดม่านด้วยบทอาศิรวาทถวายพระพร สดุดีพระเกียรติ พระปรีชาภาพ และพระอัจฉริยภาพของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ โดยศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณกรรม คุณอดุล จันทรสักดิ์ และพร้อมกันนี้ศิลปินแห่งชาติจากสาขาเดียวกัน คุณกฤษณา อโศกสิน ยังได้กล่าวถวายเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ รวมถึงได้เกริ่นนำจุดประสงค์ของผู้เขียนในการจัดทำหนังสือรัตนศิลป์ขึ้นเพื่อเป็นการถวายชัยมงคลเนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงเจริญพระชนมายุครบ 5 รอบ ซึ่งเป็นหนังสือที่ถลันกรองจากหัวใจแห่งความจงรักภักดีและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของผู้เขียน โดยการจัดทำหนังสือเล่มนี้มีจุดประสงค์เพื่อต้องการถ่ายทอดและสดุดีพระอัจฉริยภาพ และพัฒนาการด้านการประพันธ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ในฐานะที่ทรงเป็นทั้งกวี นักเขียน และนักแปล ซึ่งผู้เขียนได้เปรียบผลงานของพระองค์เสมือน “สะพานแห่งยุคสมัย” ที่เชื่อมระหว่างงานเขียนแบบเก่า (วรรณคดี-กวีนิพนธ์) และงานเขียนแบบใหม่ (บันเทิงคดี-สารคดี-เรื่องแปล) ซึ่งรายละเอียดต่างๆ ผู้เขียนได้เรียบเรียงเอาไว้ในหนังสือ “รัตนศิลป์” เล่มนี้ไว้อย่างครบถ้วน โดยมีข้อมูลจริงจากผู้ถวายงานใกล้ชิด พร้อมภาพประกอบที่หาชมได้ยากยิ่ง ส่วนเนื้อหาแบ่งเป็น 2 ภาค ได้แก่ **ภาคเรื่องเก่าเล่าใหม่** โดยนำพระราชประวัติและพระราชจริยวัตรที่แสดงถึงจุดกำเนิดของพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ และ**ภาคนักคิด-นักเขียน** ซึ่งได้กล่าวถึงพัฒนาการด้านงานศิลปกรรมและวรรณกรรม อีกทั้งยังได้นำเสนองานวรรณกรรมและบทประพันธ์บางส่วน อันแสดงถึงพระอัจฉริยภาพของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ไว้ในภาคส่วนนี้ด้วย

“เรื่องเก่าเล่าใหม่” เป็นพระราชประวัติในวัยเยาว์และพัฒนาการด้านความเป็นผู้นำตลอดจนถึงความสามารถทางคดีกวีและวรรณกรรมของสมเด็จพระเทพฯ ซึ่งได้แบ่งเป็นเรื่องย่อยเอาไว้ 3 ตอน ด้วยกัน คือ กล่อมพระบรรทม จามจรีที่รัก และวันสัญญา

โดยผู้เขียนเริ่มต้นจาก “**กล่อมพระบรรทม**” ซึ่งเป็นเรื่องราวช่วงวัยทารกของสมเด็จพระเทพฯ ที่ผ่านการเล่าจากท่านผู้หญิงสง่า อิงคุลานนท์ พระอภีบาลและคุณพยายาลประจำพระองค์ฯ ซึ่งในสมัยตอนที่สมเด็จพระเทพฯ ยังทรงเป็นทารก ท่านผู้หญิงได้รับมอบหมายหน้าที่ให้ขับร้องเพลงกล่อมเด็กแก่สมเด็จพระเทพฯ ก่อนทรงเข้ารับบรรทม การถ่ายทอดความทรงจำของเพลงกล่อมมาพร้อมกับการยกยอคำของเพลงกล่อมต่างๆ และการถ่ายทอดที่ทำให้สามารถจินตนาการเห็นความน่ารักในวัยทารก และวัยทรงพระเยาว์ของพระองค์ฯ ท่านผู้หญิงได้อธิบายให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ของพฤติกรรมเด็กและเพลงกล่อมเด็กเอาไว้ว่า เพลงนั้นมีความหมายและใช้เป็นสื่อกลางอบรมสั่งสอนเด็กได้ เพราะเพลงมีอิทธิพลต่อจิตใจของเด็ก จึงเป็นต้นกำเนิดการปลูกฝังพฤติกรรมหรือลักษณะนิสัยของเด็กได้ด้วยเช่นกัน และเนื้อเพลงยังสามารถช่วยพัฒนาทักษะการเรียนรู้และไหวพริบของเด็กได้อีกด้วย หากนำเพลงกล่อมเด็กที่มีความหมายล่อแหลมไม่เหมาะสมให้เด็กรับฟังและเรียนรู้ อาจจะทำให้เด็กเกิดความสงสัย เกิดข้อขัดถถาม หรือซึมซับในสิ่งที่ไม่เหมาะสม ซึ่งตรงกับที่นักจิตวิทยาเคยกล่าวไว้ว่า การสั่งสมศิลปะในอดีตกษัตริย์ยังเป็นเด็กอยู่นั้น มีผลต่อพฤติกรรมในปัจจุบันโดยตรง เพลงกล่อมเด็กควรที่จะฟังสบาย ทำนองช้าและเย็น มีความหมายเข้าใจง่ายและเนื้อหาดีงามอ่อนโยน และเหมาะสมกับวัย ดัง

เช่น ที่ท่านผู้หญิงได้สังเกตแล้วว่าสมเด็จพระเทพฯ ท่านทรงเป็นเด็กที่ฉลาดมีไหวพริบตั้งแต่เยาว์ ท่านจึงเลือกเพลงกล่อมพื้นบ้านหรือเพลงไทยเดิมมาขับกล่อมสมเด็จพระเทพฯ เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกและพฤติกรรมที่ดีงามแก่สมเด็จพระเทพฯ ตั้งแต่เยาว์ไว้ให้เจริญพระชนมายุเติบโตใหญ่ขึ้นมาเป็นเจ้าฟ้าหญิงที่ดี มีความเมตตา กรุณา และรักเอื้ออาทรราษฎร นอกเหนือไปจากนี้แล้วเพลงกล่อมเด็กเป็นสายใยความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างผู้ร้องกล่อมและเด็ก ดังเช่น ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างตัวท่านผู้หญิงและสมเด็จพระเทพฯ อีกด้วย

“งามจูรีที่รัก” เป็นช่วงที่กล่าวถึงความเพียบพร้อมและความประเสริฐทั้งกาย วาจา ใจ รวมไปถึงพระราชอัธยาศัย น้ำพระราชหฤทัย และพระราชจริยวัตรอันดีงามของสมเด็จพระเทพฯ ในช่วงที่พระองค์ทรงศึกษาที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นสิ่งที่พสกนิกรชาวไทยควรศึกษาและน้อมนำมาดำเนินรอยตาม เพื่อเป็นคนดีมีค่าของสังคมไทยและประเทศไทย

ในช่วงที่สมเด็จพระเทพฯ ทรงเป็นนิสิตอยู่นั้น ท่านทรงรักษาระเบียบวินัยของสถาบันอย่างเคร่งครัดตั้งแต่การแต่งพระองค์ด้วยเครื่องแบบที่ถูกต้องตามข้อบังคับของสถาบันศึกษา ไม่เคยทรงใช้เครื่องสำอางเลยแม้แต่ครั้งเดียว และท่านยังทรงให้ความเคารพและให้เกียรติพระอาจารย์ทุกท่าน ทั้งที่ถวายพระอักษรแก่พระองค์หรือไม่ก็ตาม ท่านยังทรงวางพระองค์มีกิริยามารยาทเรียบร้อยต่อพระอาจารย์ทุกท่าน จนเป็นตัวอย่างที่ยอดเยียมแก่นิสิตในรั้วจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นภาพที่งามจับตาจับใจทุกคนที่ได้พบเห็น และยังเป็นแบบอย่างวัฒนธรรมไทยอันดีงามที่คนไทยทุกคนสมควรปฏิบัติตามเป็นอย่างยิ่ง

นอกเหนือไปจากนี้แล้วสมเด็จพระเทพฯ ทรงแบ่งเวลาทุ่มเทให้แก่การศึกษาด้วยความวิริยะ แม้จะต้องทรงงานช่วยพระราชบิดาควบคู่กันไปด้วยก็ตาม นอกจากเรียนในสาขาวิชาประจำคณะของท่านเองแล้ว พระองค์ยังทรงศึกษาในวิชาสาขาอื่นเพื่อนำมาประยุกต์ปรับใช้กับพระราชกรณียกิจอีกด้วย และพระองค์ยังทรงเข้าร่วมกิจกรรมของสถาบันด้วยความเต็มพระราชหฤทัยเสมอ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมพัฒนาคณะหรืองานกีฬา ท่านจะทรงทุ่มเทอย่างเต็มที่ในการร่วมกิจกรรมทุกครั้ง ด้วยพระพักตร์ที่เต็มไปด้วยรอยยิ้มสดชื่น ทั้งนี้การเรียนที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไม่ใช่เรื่องง่าย แต่สมเด็จพระเทพฯ ท่านทรงวิริยะอุตสาหะใช้เวลาที่ว่างจากการทรงงาน เอาใจใส่ศึกษาบททวนบทเรียนต่างๆ จนทรงสำเร็จการศึกษาได้รับพระราชทานปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต

เกียรตินิยมอันดับ 1 เจริญทอง สาขาประวัติศาสตร์ เป็นแบบอย่างที่ยอดเยียมแก่เยาวชนและนิสิตทุกคนทุกวัย

โดยส่วนพระองค์แล้ว สมเด็จพระเทพฯ ทรงมีความพอเพียงในการดำเนินชีวิต ทรงมีความรับผิดชอบสูงสุดต่องานที่ได้รับมอบหมายให้ทรงดำเนินการ ทรงควบคุมพระอารมณ์ได้ยอดเยี่ยม และทรงมีน้ำพระราชหฤทัย และพระเมตตาแก่ทุกคนที่ได้พบเจอ พระองค์จะทรงคิดถึงผู้อื่นมาก่อนพระองค์เองเสมอ พระองค์จะทรงถามถึงความสะดวกและสมัครใจก่อนเสมอ ไม่ว่าจะเป็นการขอให้ทำงานใดๆ ก็ตาม หากเกิดอุบัติเหตุใดๆ ขึ้นกับคนรอบข้าง จะทรงรีบสอบถามถึงความปลอดภัยและจะทรงเอาใจใส่ดูแลจนเรื่องจบลงด้วยดี และด้วยการที่สมเด็จพระเทพฯ ทรงมีความจำดีมาก ท่านจะไม่เคยลืมคนที่เคยพบเจอเลยแม้แต่คนเดียว ท่านจะจดจำและพระราชทานคำทักทายด้วยน้ำพระราชหฤทัยที่จริงใจ แคล้นผู้นั้นทุกครั้งที่ได้เจอกัน สิ่งเหล่านี้เป็นข้อพิสูจน์ได้ชัดเจนว่า *สมเด็จพระเทพฯ ทรงผูกใจคนด้วยใจและน้ำใจ ไม่ใช่ด้วยความเกรงกลัวจากสถานภาพที่แตกต่างกัน ซึ่งสร้างความประทับใจและกลายเป็นสิ่งมีค่าสูงล้ำทางความรู้สึกแก่ทุกคน*

ปิดม่านในช่วงวัยเยาว์ของสมเด็จพระเทพฯ ด้วยตอนสุดท้ายที่มีชื่อว่า **“วันสัญญา”** ซึ่งเป็นตอนที่กล่าวถึงการติดตามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชบิดาไปทรงพระราชกรณียกิจตามโครงการต่างๆ และการทรงงานในฐานะบุคลากรหม่อมอาจารย์โรงเรียนนายร้อย จปร.

โดยทั่วไปแล้วพสกนิกรชาวไทยจะได้เห็นการทรงงานของสมเด็จพระเทพฯ เพียงแค่บางส่วนจากข่าวในพระราชสำนักเท่านั้น ซึ่งแท้จริงแล้วพระองค์ท่านทรงงานหนักมาตั้งแต่เข้าพระอาทิตย์ขึ้นจนถึงเย็นพระอาทิตย์ตกดิน ทุกวินาทีที่ทรงงานสมเด็จพระเทพฯ จะทรงวางพระองค์อย่างเรียบง่ายและเป็นกันเองกับทุกคน และยังมีพระอารมณ์ขันที่ทำให้คนรอบข้างมีความสุขและสนุกสนานตามไปด้วย ทั้งนี้พระองค์ท่านได้ทรงงานกับพระราชบิดา ตั้งแต่ยังเป็นนิสิตในรั้วมหาวิทยาลัย และยังทรงทุ่มเทพระองค์ให้กับการทรงงานทุกชิ้น โดยยังทรงเป็นผู้อนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมไทยอีกด้วย

ความจริงรักภักดีและความเทิดทูนที่ประชาชนมีต่อสมเด็จพระเทพฯ นั้นมีอยู่ทั่วไปไม่ว่าคนผู้นั้นจะเป็นใครและมีอาชีพใด จนกลายเป็นความรักและความผูกพันระหว่างราษฎรและสมเด็จพระเทพฯ นอกจากนี้พระองค์ยังวางพระองค์เป็นกันเอง และทรงมีพระเมตตาแก่บรรดาข้าราชการพลเรือนข้าราชการต่างๆ ด้วย ดังเช่น จะเห็นได้จากครั้งที่พระองค์ท่าน

ทรงพาพระที่เลี้ยงเดินทางไปร่วมทรงงานด้วยกันตามสถานที่ต่างๆ เพื่อเป็นการให้พระที่เลี้ยงที่ชราภาพแล้วได้มีโอกาสพักผ่อนและเปิดหูเปิดตารับรู้เรื่องราวหรือเห็นสิ่งใหม่ๆ บ้าง

ในด้านการเป็นทูลกระหม่อมอาจารย์ของนักเรียนนายร้อยโรงเรียนเตรียมทหาร จปร. พระองค์ท่านทรงอบรมสั่งสอนนักเรียนทหารที่เรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทย และประวัติศาสตร์สากล ให้มีความรู้ที่ทันต่อเหตุการณ์ทั่วโลก มีความสำนึก ภาวภูมิใจ และรักในแผ่นดินไทยด้วย สมเด็จพระเทพฯ ทรงมีพระอุปนิสัยใฝ่หาความรู้ และเป็นผู้รักการศึกษาย่างแท้จริง สามารถศึกษาและนำความรู้เหล่านั้นมาใช้ในการทรงงานจนเกิดประโยชน์ได้เป็นอย่างดี และโปรดที่จะให้นักเรียนของท่านได้เรียนรู้ด้วยตนเองเช่นกัน พระองค์ท่านจะทรงเตรียมเอกสารการเรียนการสอนด้วยพระองค์เอง เชิญผู้เชี่ยวชาญมาบรรยายข้อมูลที่มีประโยชน์ให้นักเรียนฟัง และยังทรงพานักเรียนไปทัศนศึกษานอกสถานที่ตามโบราณสถาน และแหล่งอารยธรรมที่สำคัญต่างๆ โดยท่านจะทรงไปสำรวจสถานที่และวางแผนงานทัศนศึกษาด้วยพระองค์เองก่อนทุกครั้ง เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จนเข้าใจและรับทราบถึงรายละเอียดความรู้ให้ได้มากที่สุด ด้วยการอบรมสั่งสอนเช่นนี้ จึงทำให้เกิดความผูกพันในฐานของครูกับศิษย์และความผูกพันในฐานะเจ้านายและพสกนิกรเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องรุ่นแล้วรุ่นเล่า เป็นความสัมพันธ์ที่มั่นคงและยืนนาน ไปชั่วชีวิตของบรรดานักเรียนเตรียมทหาร

ท้ายสุดก่อนจบเรื่องราวในช่วงแรก ผู้เขียนได้ย้ำถึงความเป็นครูของสมเด็จพระเทพฯ ว่า พระองค์ท่านทรงมีความเป็นครูสูงส่งยิ่งนัก นอกจากจะเป็นทูลกระหม่อมอาจารย์ให้แก่ นักเรียนเตรียมทหารที่โรงเรียนนายร้อย จปร. แล้ว ท่านยังทรงส่งเสริมให้ข้าราชการได้พัฒนาความรู้ให้ก้าวหน้าเพื่อนำความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่งานในหน้าที่และพัฒนาประเทศชาติ และยังได้ทั้งทำด้วยเกร็ดพระราชประวัติที่แสนน่ารักเอาไว้ว่า สมเด็จพระเทพฯ ทรงมีพระเมตตาต่อประชาชนทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเด็กเล็ก ทรงเล่นกับเด็กๆ ทุกคนที่ได้ทรงพบพานอย่างไม่ถือพระองค์ ซึ่งทำให้เด็กๆ เกิดความคุ้นเคยสนิทสนมกับพระองค์ได้อย่างรวดเร็ว และทั้งหมดที่ผู้เขียนกล่าวมานั้นแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าสมเด็จพระเทพฯ ทรงเป็นที่เคารพรักของราษฎรทุกหมู่เหล่าโดยแท้จริง

“นักคิด-นักเขียน” เป็นช่วงที่ผู้เขียนบรรยายถึงจุดเริ่มต้นของพระปรีชาสามารถในงานประพันธ์ของสมเด็จพระเทพฯ ตลอดจนถึงการพัฒนาฝีมืองานประพันธ์จนพระปรีชาญาณในด้านกวีนั้นสูงส่งเป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศไทยและ

ทั่วโลก ซึ่งผู้เขียนได้เรียงลำดับเอาไว้ 6 ตอน ได้แก่ คลังความคิด กวีลีลา สุนทรียศาสตร์ วัยใส-วัยชน โลกกว้างทางไกล และสื่อสารงานแปล

ผู้เขียนเริ่มต้นในช่วงที่ 2 ด้วยตอน **“คลังความคิด”** ซึ่งเป็นชื่อตอนที่แสดงถึงความรู้อันแตกฉานในทุกสรรพสิ่งของสมเด็จพระเทพฯ เพราะคลังความคิดคือ แหล่งรวมความรู้ ความคิด และประสบการณ์หลากหลาย ที่มีอาจเกิดขึ้นได้ภายในเวลาอันสั้น ต้องอาศัยเวลายาวนานผ่านการปลูกฝังและเสริมสร้างฐานรากที่ตีมาแต่เยาว์วัย นำไปสู่การสั่งสมอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นคลังความคิดที่มีได้มีเพียงความรู้ด้านวิชาการเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความรู้เท่าทันสิ่งทั้งปวงบนพื้นฐานแห่งสติปัญญา ความคิด และวิจารณญาณอันเหมาะสม การที่สมเด็จพระเทพฯ ทรงเป็นคลังความคิดนั้น ทรงมีจุดเริ่มต้นมาจากพระอุปนิสัยใฝ่รู้และโปรดการอ่านหนังสือมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ โดยที่พระอุปนิสัยนี้ ได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่เยาว์โดยพระราชมารดา ซึ่งเป็นดั่งครูคนแรกและเป็นต้นแบบให้ท่านดำเนินรอยตาม สมเด็จพระบรมราชินีนาถทรงมีบทบาทสำคัญในการวางพื้นฐานการอ่านให้แก่พระธิดา พระองค์ท่านทรงมีวิธีการอ่านหนังสือที่สามารถเล่าอธิบาย ขยายความให้ชัดเจนและน่าสนใจ นอกจากนี้ท่านยังทรงพระราชทานหนังสือให้แก่สมเด็จพระเทพฯ ให้อ่านเพิ่มเติมด้วยพระองค์เองอีกด้วย และยังมีพระที่เลี้ยงคือท่านผู้หมื่นวิไลที่นำหนังสือต่างๆ ต้องใช้ความคิดมากมาย เช่น ไทยรบพม่า และ ศาสดาของศาสนาซิกข์ มาให้สมเด็จพระเทพฯ ทรงอ่านและคิดวิเคราะห์ตาม ในขณะที่เดียวกันสมเด็จพระบรมราชินีนาถก็ทรงสอนให้พระธิดาอ่านหนังสือวรรณคดี โดยใช้วิธีสอนด้วยการอ่าน คือให้อ่าน คัดบทกลอนต่างๆ หรือหยิบสิ่งรอบตัวมาให้ลองหัดแต่งกลอน และยังทรงสอนให้รู้จักการอ่านหนังสือผ่านการฟัง นั่นคือวิธีการที่สมเด็จพระบรมราชินีนาถท่านจะทรงเล่าเนื้อหาในหนังสือให้พระธิดาฟังและจดจำและยังทรงสอนให้สมเด็จพระเทพฯ รู้จักการอ่านในใจและการอ่านออกเสียงเพื่อที่จะได้อ่านได้ถูกต้อง

ด้วยวิธีการอบรมสั่งสอนดังกล่าวจึงทำให้สมเด็จพระเทพฯ ทรงรักการอ่านหนังสือมาก ด้วยทรงถือนั่งคือ **“ขุมทรัพย์และมรดกทางปัญญา”** ที่หากามีได้ ทั้งยังเป็น การหาวิชาความรู้ที่ง่ายและมีค่าใช้จายน้อยกว่าวิธีอื่นๆ ทั้งหมด และผลจากการที่ทรงอ่านหนังสือทุกประเภท ท่านจึงทรงมีความรอบรู้กว้างขวางจนสามารถนำสิ่งที่อ่านมาประพันธ์เป็นชิ้นงานที่มีประโยชน์ในการศึกษาได้ และด้วยความที่สมเด็จพระเทพฯ ทรงรักการอ่านมาก และยังทรงเก็บสะสมหนังสือ

เอาไว้เป็นจำนวนมากด้วย จึงเกิดพระราชดำริจะทรงสร้างห้องสมุดส่วนพระองค์ขึ้น โดยที่ทรงศึกษาถึงระบบห้องสมุดและการออกแบบสิ่งก่อสร้างเพื่อที่จะเก็บรักษาหนังสือเอาไว้ให้นานที่สุด ซึ่งการสะสมและการอ่านหนังสือของพระองค์นั้น สมเด็จพระเทพฯ ทรงต้องการเนื้อหาจากหนังสือทุกประเภท ด้วยทรงตระหนักว่าสรรพวิทยาทั้งหลายคล้ายกระแสคลื่นที่โถมเข้าหาฝั่งไม่หยุดยั้ง การหยุดอยู่กับที่ไม่แสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องย่อมส่งผลให้กลายเป็นคนล้าหลัง ผู้ใคร่ไม่ได้ตามใครไม่ทันในที่สุด

นอกเหนือจากการอ่านแล้วสมเด็จพระเทพฯ ยังได้ *ความรู้จากการทัศนศึกษา* นอกสถานที่ เช่น พิพิธภัณฑสถานและวัด โดยมีพระญาติและข้าราชการบริพารหลายท่านส่งเสริมให้พระองค์ท่านได้ทรงศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากการไปทัศนศึกษา เพราะสถานที่ทั้งสองนั้นต่างมีประวัติศาสตร์จารึกเก็บเอาไว้มีประโยชน์แก่คนรุ่นหลัง ในขณะที่สมเด็จพระบรมราชินีนาถทรงส่งเสริมการศึกษาของพระธิดาอย่างเต็มกำลัง ด้วยทรงเชิญพระอาจารย์มาสอนเพิ่มเติมในวิชาแขนงต่างๆ นอกเหนือจากที่เรียนอยู่ประจำ และตอนสมเด็จพระเทพฯ ทรงศึกษาในระดับอุดมศึกษาท่านก็ทรงใช้วิธีศึกษาจากเทปที่อัดการสอนของพระอาจารย์ยามที่ท่านต้องออกราชการตามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้อย่างไรโดยพระองค์ท่านก็ทรงตั้งพระทัยศึกษาหาความรู้เต็มที่เสมอ เพราะท่านทรงตระหนักดีว่าความรู้ที่ได้มาจะทำประโยชน์แก่ประเทศชาติได้ นอกจากนี้แล้ว การที่สมเด็จพระเทพฯ ทรงติดตามพระราชชนกและพระราชชนนีไปปฏิบัติพระราชกรณียกิจตามโครงการต่างๆ นั้น ก็นับได้ว่าเป็นโอกาสและกำไรของชีวิต เพราะการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงเป็นบทเรียนที่ดี และมีคุณค่าที่ไม่มีบันทึกเอาไว้ในหนังสือ โดยการศึกษารู้อย่างของพระองค์นั้นมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเป็นพระอาจารย์คอยอบรมสั่งสอนชี้แนะให้

ท่านจะทรงเริ่มต้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ ด้วยพระอุปนิสัยพระองค์จะทรงดำริสถามถึงสิ่งที่ข้อพระทัย และสังเกตสิ่งรอบพระวรกายอยู่เสมอ ทรงใช้ความคิดในทุกๆ เรื่อง แม้จะเป็นเรื่องเล็กน้อยก็ตาม ซึ่งนอกจากจะคิดวิเคราะห์แล้ว สมเด็จพระเทพฯ ยังทรงกล้าแสดงความคิดเห็นของพระองค์ให้ผู้อื่นได้รับทราบอีกด้วย โดยที่ต้นแบบของพระอุปนิสัยนี้นั้น ไม่ใคร่ที่ไหนเลย หากแต่เป็นพระราชชนก พระราชชนนี และสมเด็จพระย่า ซึ่งช่วยขัดเกลาสมเด็จพระเทพฯ จนพระองค์ท่านกลายเป็นนักคิดที่สมบูรณ์แบบ

โดยสรุปจากเนื้อหาในตอนนี้แล้ว ผู้เขียนต้องการชี้ให้

ผู้อ่านเห็นว่าการที่ *สมเด็จพระเทพฯ* จะทรงเป็นนักคิดนักเขียนที่สามารถประพันธ์ผลงานออกมาได้อย่างมีคุณภาพมีเนื้อหาและจินตนาการ และเต็มเปี่ยมไปด้วยรสอารมณ์ของกวีได้นั้น ท่านต้องทรงอ่านหนังสือวิเคราะห์หาค้นคว้าหาความรู้อย่างมากจนแตกฉานและยังต้องทรงได้การดูแลส่งเสริมและสนับสนุนที่ถูกต้องจากคนรอบข้างตั้งแต่ยังเยาว์วัย

“กวีลีลา” เป็นตอนที่กล่าวถึงพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระเทพฯ ในด้านงานประพันธ์ ซึ่งพระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยด้านการแต่งคำประพันธ์ตั้งแต่ทรงพระเยาว์ จนกลายเป็นพลังผลักดันให้ท่านทรงพระราชนิพนธ์ร้อยกรองอย่างจริงจังและต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

สมเด็จพระเทพฯ ทรงเริ่มฝึกฝนแต่งคำประพันธ์ขณะที่ทรงมีพระชนมายุเพียง 9 พรรษา โดยผลงานของท่านมีเรื่องหรือเนื้อหา และรสหรืออารมณ์กวีหลากหลายและชัดเจน ซึ่งผู้สังเกตเห็นแววกวีของพระองค์คือ ท่านผู้หญิงหม่อมฉวีรัตน์ บุนนาค ท่านผู้หญิงสังเกตเห็นว่าสมเด็จพระเทพฯ ทรงแต่งกลอนสดชมธรรมชาติได้ตั้งแต่พระชนมายุเพียง 11 พรรษา ทั้งนี้สมเด็จพระเทพฯ ได้ฝึกฝนพัฒนาฝีมืออยู่เสมอ จนสามารถแต่งบทกวีชื่อ “สายน้ำ” และตามด้วย “สงคราม” ในขณะที่เจริญพระชนมายุ 12 และ 17 พรรษา ตามลำดับ

สมเด็จพระเทพฯ ทรงพระปรีชาสามารถพระราชนิพนธ์คำประพันธ์ได้ดียิ่งทั้งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และร้อยสิ่งทีโดดเด่นในพระราชนิพนธ์ คือ สาระและสุนทรียะ โดยเฉพาะพระอารมณ์ขันและปฏิภาณกวีอันฉับไวซึ่งมีมาตั้งแต่ทรงเยาว์ ท่านทรงโปรดด้านประวัติศาสตร์ งานประพันธ์ของพระองค์จะเป็นงานที่ทรงนำเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์มาประพันธ์เป็นโคลงกวีนิพนธ์ ซึ่งผลงานที่งดงามและโดดเด่นที่สุดคือ “กษัตริยานุสรณ์” เป็นบทกวีพระเกียรติสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โดยได้แรงบันดาลใจจากงานนิพนธ์ “สามกรุง” ซึ่งพระองค์ทรงประพันธ์ขึ้นในช่วงพระชนมายุ 18 พรรษา พอพระชนมายุมากขึ้นพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระเทพฯ ก็เพิ่มขึ้นตามไปด้วย ผลงานที่โดดเด่นและงดงามอีกชิ้นคือ “คำฉันท์คุณหญิงเสวยและกาพย์ขับไม้กล่อมช้าง” ซึ่งสมเด็จพระเทพฯ ทรงพระวิริยะอุตสาหะขอคำปรึกษาจากผู้ประพันธ์ท่านก่อน ทรงค้นคว้าเรื่องของช้างเผือกและยังทรงศึกษาฉันทะต่างๆ เพิ่มเติม จนทำให้พระองค์ทรงทราบถึงแบบแผนในการแต่งฉันทะอย่างแตกฉานจนกลายเป็นบทประพันธ์ที่น่ายกย่องและน่าภาคภูมิใจ มีการผสมผสานความเป็นนักอนุรักษณ์และนักพัฒนาอย่างลงตัว กล่าวคือพระองค์ทรงประพันธ์ตามขนบโบราณ โดยที่มีการปรับเปลี่ยน

เนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นไปในปัจจุบัน

ผู้เขียนได้ปิดท้ายไว้ว่าพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระเทพฯ นั้นสามารถเป็นเครื่องพิสูจน์ความจริงที่ว่าความเป็นกวีมิใช่สิ่งที่เข้ามาแต่กำเนิด แต่เกิดจากการสั่งสมฝึกฝนเป็นเวลายาวนานบนพื้นฐานของความรักในการประพันธ์ความมุ่งมั่นเพียรพยายามไม่ย่อท้อ และความพร้อมที่จะพัฒนาความสามารถด้านการประพันธ์อย่างทุ่มเทเท่าที่จะทำได้

“สุนทรียศาสตร์” เป็นตอนที่บรรยายเกี่ยวกับพระปรีชาสามารถทางด้านดนตรีและคีตศิลป์ของสมเด็จพระเทพฯ ซึ่งภูมิหลังด้านเพลงและดนตรีของพระองค์นั้นน่าประทับใจอย่างยิ่ง ทรงมีเสียงเพลงและเสียงดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของพระชนม์ชีพมาโดยตลอดตั้งแต่ประสูติกาล ทรงมีความคุ้นเคยกับเสียงเพลงตั้งแต่การขับเห่กล่อม และยังทรงได้รับการศึกษากับพระอาจารย์ผู้ซึ่งมีความรู้รอบตัวมาก อีกทั้งพระราชชนก พระราชชนนี และพระญาติที่ทรงเป็นนักดนตรีด้วย

ในส่วนของดนตรีไทยนั้นสมเด็จพระเทพฯ ท่านทรงมีความผูกพันกับดนตรีไทยอย่างลึกซึ้งตั้งแต่ช่วงประสูติกาล จนครอบคลุมถึงช่วงชีวิตประจำวันของพระองค์ เช่น การที่ทรงได้รับฟังเพลงสมโภชในงานพระราชพิธีต่างๆ ซึ่งตัวพระองค์ในช่วงวัยเยาว์นั้นยังไม่ได้มีความสนใจในดนตรีไทยมากนัก จนกระทั่งทรงเริ่มเรียนกับพระอาจารย์กำชัย ทองหล่อ อาจารย์ผู้ซึ่งถนัดอักษรภาษาไทยแก่พระองค์ พอสมเด็จพระเทพฯ ได้ทรงเริ่มเรียนดนตรีไทย ก็เริ่มตั้งพระราชหฤทัยใส่พระทัยฝึกฝนดนตรีไทยอย่างลึกซึ้งมากขึ้น และยังได้อาจารย์ไพฑูริย์ กิตติวรธนา อาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทีน และ อาจารย์ ดร. สิริชัยชาญ พิภจรรย์ มาช่วยถวายเป็นการฝึกสอนแนะนำให้แก่พระองค์ด้วยแล้ว ทำให้พระองค์ท่านได้ทรงพัฒนาฝีมือการเล่นดนตรีไทยได้ไพเราะมากขึ้น และสมเด็จพระเทพฯ ยังทรงฝึกซ้อมด้วยตัวพระองค์เองเป็นประจำ และยังทรงอุปถัมภ์วงดนตรีไทยอื่นๆ รวมไปถึงทรงอนุรักษ์ สืบทอดและเผยแพร่ดนตรีไทย ซึ่งส่งผลให้คนไทยได้รับความสนใจจากเยาวชนไทยมากขึ้นด้วย

นอกจากนี้สมเด็จพระเทพฯ ยังทรงสนพระราชหฤทัยในเพลงไทยสากลและเพลงลูกทุ่งอีกด้วย โดยที่เพลงไทยสากลและเพลงสากลนั้น ทรงได้รับการฝึกฝนจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชบิดาด้วยความเอาพระทัยใส่ทรงสอนสั่งอย่างละเอียดไปพร้อมๆ กับทรงสอนข้าราชการได้เบื้องยุคลบาท สมเด็จพระเทพฯ ท่านนอกจากทรงเครื่องดนตรีสากลได้แล้วยังทรงขับร้องเพลงไทยสากลและเพลงลูกทุ่งได้ไพเราะอีกด้วย แต่ประเภทเพลงที่ท่านชำนาญและให้ความสนพระทัย

ที่สุด ก็คือเพลงลูกทุ่ง เพราะเพลงลูกทุ่งหลายๆ เพลงแสดงถึงชีวิตและอารมณ์ของคนไทยได้เป็นอย่างดี และเป็นแรงบันดาลใจให้พระองค์ทรงศึกษาและรักในดนตรีไทย จนถึงระดับที่พระองค์ทรงสามารถประพันธ์เพลงลูกทุ่งนาม **“ส้มตำ”** จนเป็นที่นิยมทั่วทั้งประเทศ ซึ่งเพลง **“ส้มตำ”** นั้นเป็นเพลงที่ทรงประพันธ์โดยใช้พระปรีชาสามารถในด้านวรรณศิลป์ร้อยกรองมาผสมผสานกับด้านคีตศิลป์จนเกิดจินตภาพชัดเจนในด้านรูปลักษณ์รสชาติของส้มตำและวิธีทำส้มตำที่สนุกสนาน สมเด็จพระเทพฯ ยังทรงมีพระปรีชาสามารถพระราชนิพนธ์บทร้องเพลงไทยที่มีความหมายดีงามและไพเราะเอาไว้เป็นจำนวนมากด้วย ดังตัวอย่างโดดเด่นที่ผู้เขียนได้ยกมา เช่น เพลง **“เต๋าเห่”** ซึ่งมีลักษณะคล้ายเพลงกล่อมเด็ก เพลง **“ลมพัดชายเขา (เถา)”** ที่พรรณนาถึงความงดงามของพรรณไม้ในลำน้ำไพร เพลง **“วิหคเหิน (เถา)”** เปรียบเทียบการบินของนกกับจุดมุ่งหมายของชีวิตคนในสังคม เพลง **“ไทยคำเนินคอย”** ที่บรรยายถึงประสบการณ์ในการติดตามพระราชบิดาไปทอดพระเนตรโครงการและพระราชกรณียกิจต่างๆ เป็นต้น

ด้วยพระปรีชาสามารถทั้งด้านวรรณศิลป์และคีตศิลป์ จึงมีผู้อัญเชิญงานพระราชนิพนธ์ของพระองค์ไปสร้างสรรค์ทำนองและจังหวะจนกลายเป็นเพลงไพเราะที่มีการนิยมอย่างแพร่หลายทั่วประเทศ

“วัยใส-วัยซน” ผู้เขียนได้เปรียบเทียบอุปมาชื่อตอนกับงานพระราชนิพนธ์ประเภทงานวรรณกรรมเยาวชนบันเทิงคดีประเภทเรื่องสั้นเรื่อง **“แก้วจอมแก่น”** และ **“แก้ววัยซน”** ของสมเด็จพระเทพฯ โดยที่พระองค์ใช้พระนามแฝงว่า **“แว่นแก้ว”** ในการทรงประพันธ์ผลงานชิ้นนี้ด้วยประสบการณ์ ความรู้ ความคิด และความชำนาญที่เพิ่มพูนขึ้นตามกาลเวลาที่ผ่านพ้น

สมเด็จพระเทพฯ ทรงเริ่มต้นงานพระราชนิพนธ์นี้ตั้งแต่ทรงศึกษาในระดับปริญญาโท ซึ่งพระองค์ทรงมีแรงบันดาลใจมาจากการชักชวนของพระสหาย โดยทรงนำเนื้อหาจากประสบการณ์ของพระองค์ในวัยเยาว์มาผสมผสานกับเรื่องที่มีผู้ใหญ่เคยเล่าและเรื่องของเด็กๆ ในยุคปัจจุบัน ซึ่งบทพระราชนิพนธ์ทั้ง 2 เรื่องนั้น เป็นหนังสือรวมเรื่องสั้นสำหรับเยาวชนที่ทั้งผู้ใหญ่และเด็กสามารถอ่านได้ทั้งหมดทุกคนทุกวัย เพราะพระองค์ทรงใช้วิธีประพันธ์ที่เข้าถึงจิตใจผู้อ่านทุกเพศวัย สื่อความคิดผ่านลีลาการใช้ภาษาแบบกันเองและเป็นภาษาที่ดึงดูดใจ อ่านง่าย จับใจ ชวนให้เพลิดเพลิน

บทพระราชนิพนธ์ **“แก้วจอมแก่น”** และ **“แก้ววัยซน”** นั้นนำเสนอเรื่องราวการผจญภัยของแก้ว พี่น้อง และเพื่อนฝูงที่มีชีวิตประจำวันอยู่ระหว่าง โรงเรียนและบ้าน แต่พวกเขา

สามารถใช้ความคิดริเริ่มจินตนาการเปลี่ยนสิ่งรอบตัวให้กลายเป็นแหล่งผจญภัยเรียนรู้ชีวิต ได้อย่างน่าติดตาม ทั้งนี้งานเรื่องสั้นโดยทั่วไปมักมีลักษณะเฉพาะคือ เน้นให้เห็นปมปัญหาหรือความขัดแย้งผ่านเหตุการณ์เด่น ซึ่งทั้งแก้วจอมแก่นและแก้ววัยซนก็สะท้อนแสดงความคิดเด่นของจุดนี้ออกมาได้เป็นอย่างดีเยี่ยมโดยสะท้อนผ่านการสร้างปัญหาของเด็กและจบลงที่การแก้ปัญหาของผู้ใหญ่ และบทประพันธ์ทั้ง 2 เรื่องยังสื่ออารมณ์หลากหลายของตัวละครออกมาได้ชัดเจน โดยที่มีการสอดแทรกเกร็ดความรู้ ความเชื่อ โบราณของผู้ใหญ่ และสามัญสำนึกพฤติกรรมที่ถูกต้องอันพึงจะมีของเยาวชน

ผู้เขียนได้กล่าวปิดท้ายเอาไว้ว่า แก้วจอมแก่นและแก้ววัยซนนั้นเป็นงานพระราชนิพนธ์ที่เป็นนิมิตอย่างแพร่หลายในหมู่นักอ่านทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ มีการให้แปลผลงานการประพันธ์ทั้ง 2 ชิ้นนี้เป็นภาษาจีนและภาษาอังกฤษ นับเป็นหนังสือคุณภาพที่พิสูจน์แล้วด้วยกาลเวลาควรค่าแก่การอ่านและสะสมเป็นสมบัติส่วนตัวของผู้รักการอ่านทั้งหลาย

“โลกกว้างทางไกล” เป็นตอนที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงพระราชนิพนธ์ร้อยแก้ว “สารคดีเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างแดน” ที่มีจำนวนเล่มตีพิมพ์มากที่สุด การเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างแดนไกลหลายต่อหลายที่ก็มีไปเพื่อทรงพักผ่อน แต่เป็นการไปราชการพร้อมทั้งหารือแลกเปลี่ยนความรู้และความร่วมมือ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศ เห็นถือสิ่งอื่นใดพระองค์ทรงคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมอันได้แก่ประเทศชาติและประชาชนเป็นสำคัญ พระองค์ทรงมีแรงบันดาลใจพระราชหฤทัยในการเขียนพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วซึ่งเป็นพระราชประสงค์ในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างแดนนี้ว่า ทรงต้องการให้ทุนและมอบโอกาสทางการศึกษาแก่เยาวชนผู้เป็นอนาคตของชาติ ทั้งนี้ ผู้เขียนได้เปรียบไว้ว่าแม้จะเป็นการเดินทางส่วนพระองค์แต่สำราญที่แทรกอยู่ในเบื้องานเปรียบเสมือนขุมทรัพย์ทางปัญญาหรืออาหารสมองที่เปิดโอกาสให้ผู้ใฝ่รู้ได้ค้นคว้าได้ไม่สิ้นสุด เพราะพระองค์จะทรงแสวงหาและเลือกสรรความรู้หลากหลายจากสถานที่ใกล้และไกล จากเหตุการณ์จริงในอดีตและปัจจุบัน และจากบุคคลทุกระดับชั้น มาเรียบเรียงเป็นบทพระราชนิพนธ์สารคดีท่องเที่ยวขนาดยาวที่สมบูรณ์พร้อมด้วยสาระ และศิลปะผ่านกลวิธีนำเสนอในลักษณะบันทึกการเดินทาง แบ่งปันความรู้ซึ่งกันและกันจากผู้เขียนสู่ผู้อ่านและจากผู้อ่านสู่ผู้เขียน เพราะพระองค์ท่านทรงถือว่าการเดินทางคือการเรียนรู้โลก เป็นการแสวงหาความรู้จากประสบการณ์จริง นอกจากนี้แล้วงานพระราชนิพนธ์ของพระองค์ยังเปรียบเสมือนเป็นมรดกเทศกาน้ำ

ผู้อ่านที่วชมด้วยพระองค์เองอีกด้วย

พระราชนิพนธ์ส่วนใหญ่ดำเนินเรื่องไปตามลำดับเวลา ซึ่งทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องได้ง่ายแม้จะเป็นเรื่องไกลตัวและไม่คุ้นเคยก็ตาม เรื่องราวน่ารู้ที่ทรงเลือกสรรมาเล่าเป็นเรื่องที่น่าเชื่อถือและใช้อ้างอิงได้ อีกทั้งยังทรงให้แหล่งข้อมูลที่ผู้อ่านหรือผู้สนใจสามารถศึกษาค้นคว้าต่อได้ เนื่องจากพระองค์ทรงให้ความสำคัญแก่ข้อมูลที่ถูกต้องอันเป็นหัวใจของการเขียนสารคดี ซึ่งสิ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับการเลือกสรรสาระเรื่องราวมาประพันธ์นั้นก็คือการทรงเตรียมความพร้อมด้วยการค้นคว้าข้อมูลล่วงหน้าเป็นความรู้พื้นฐาน และทรงเก็บข้อมูลจดบันทึกด้วยความวิริยะอุตสาหะ รวมไปถึงการที่ทรงใช้วิธีการสังเกตและซักถามในบางสิ่งบางมุมมองที่คนทั่วไปมองข้าม เพื่อที่จะได้รับฟังความรู้และข้อคิดใหม่ๆ ที่น่าสนใจและเกิดความเข้าใจและความเป็นไปของโลกมากขึ้น และทรงนำกลับมาบันทึกและค้นข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องที่สุด หากตรงไหนที่พระองค์ทรงเข้าพระราชหฤทัยคลาดเคลื่อน แม้เป็นเรื่องเล็กน้อยก็จะทรงแก้ไขโดยไม่ปล่อยผ่านไป อีกทั้งสมเด็จพระเทพฯ ทรงมักจะส่งไปรษณียบัตรมาให้ตัวพระองค์เองเพื่อเป็นวิธีช่วยจำอีกทางหนึ่งด้วย

รายละเอียดของข้อมูลที่ให้ความรู้หลากหลายสาขานั้นล้วนเป็นผลมาจากการที่สมเด็จพระเทพฯ ทรงโปรดการศึกษา ค้นคว้า ยิ่งพระองค์มีพระปรีชาสามารถด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปะด้วยแล้ว ทำให้การเสด็จพระราชดำเนินยิ่งมีความสนุกสนานมากกว่านักท่องเที่ยวทั่วไป เพราะเป็นการเที่ยวชมเพื่อสานต่อความรู้ที่มีอยู่ในหังอกงามยิ่งขึ้น และทรงนำความรู้ที่นั่นมาตั้งเป็นพระราชวินิจฉัยที่ที่น่าสนใจทำให้ผู้อ่านพลอยได้รับความรู้ไปด้วย ซึ่งการวิเคราะห์วิจารณ์ชิ้นงานเหล่านั้นพระองค์ทรงให้ความกระจ่างชัดถึงลักษณะของตัวงานและผู้สร้างสรรค์งานอย่างถ่องแท้ ที่แม้แต่ผู้ไม่เข้าใจศิลปะก็สามารถเข้าใจได้ ทั้งนี้ สมเด็จพระเทพฯ ทรงมีพระดำริเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่าความรู้และศิลปะเป็นของทุกคน จึงควรเปิดโอกาสและกระจายโอกาสให้ทุกคนได้เรียนรู้

การตั้งชื่อเรื่องให้พระราชนิพนธ์ชุดยาวเรื่องนี้ก็เป็นอีกศิลปะด้านการใช้ภาษาที่โดดเด่นมีเสน่ห์และลึกลับไม่แพ้เนื้อหาในพระราชนิพนธ์เช่นกัน ชื่อเรื่องที่พระองค์ทรงตั้งให้แก่งานพระราชนิพนธ์ของพระองค์เองนั้นกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความสนใจ อยากอ่านเนื้อหาสาระที่อยู่ภายใน พระองค์ท่านจะทรงมีวิธีการตั้งชื่อที่หลากหลาย แต่ทุกชื่อจะเป็นภาษาวรรณศิลป์ที่งดงามด้วยเสียงคำและความหมาย เข้าใจง่าย และสื่อความหมายชัดเจนและเกี่ยวข้องกับเนื้อหาโดยตรง บางครั้ง

ทรงนำสัญลักษณ์ของประเทศมาตั้งชื่อเรื่อง บางชื่อมีลักษณะเรียกร้อยให้สัมพันธ์กับจินตนาการอารมณ์และความรู้สึก บางชื่อมีความหมายกระทบใจชวนให้คิดและติดตามหาคำตอบ บางชื่อมีลักษณะเรียบง่ายแต่สะท้อนถึงความเข้าใจอดีตและการยอมรับความเป็นไปของปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้แล้วสมเด็จพระเทพฯ ยังทรงใช้การเขียนเนื้อเรื่องแบบตรงไปตรงมา และทรงใช้ภาษาได้หลากหลาย สอดคล้องกับเนื้อหาและจุดประสงค์ในการนำเสนองานประพันธ์นั้นๆ ซึ่งจะสังเกตเห็นได้จากความคิดเห็นส่วนพระองค์และข้อสังเกต ตลอดจนถึงพระราชวินิจฉัยที่แสดงถึงความเข้าใจพระราชหฤทัยเรื่องที่ท่านทรงประพันธ์อยู่อย่างลุ่มลึก โดยเฉพาะการแสดงความคิดเห็นในลักษณะตีความนั้น พระองค์จะใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายในการถ่ายทอดให้ผู้อ่านได้รับทราบ บางครั้งงานพระราชนิพนธ์ของพระองค์จะทรงใช้การเขียนแบบพรรณนาโวหารหรือการสร้างตัวละครและบทสนทนาตามวิธีของบันเทิงคดีเพื่อให้เนื้อเรื่องมีชีวิตชีวน่าสนใจชวนติดตาม และบางครั้งโดยทั่วไปพระองค์ท่านจะใช้ภาษาที่เป็นกันเองในทำนองเล่าสู่กันฟังแก่ผู้อ่านซึ่งทำให้เกิดความคุ้นเคยและความสนิทสนมกับผู้อ่านอีกด้วย

ทั้งนี้งานพระราชนิพนธ์ของพระองค์ไม่เคยขาดพระอารมณ์ขันและภาษาแบบกันเอง ซึ่งนับได้ว่าเป็นสีสันของงานพระราชนิพนธ์สารคดีท่องเที่ยวโดยแท้ นอกเหนือไปจากพระอารมณ์ขันและการสอดแทรกเกร็ดความรู้แล้ว เนื้อหาเกี่ยวกับอาหารนานาชาติที่มีบันทึกอยู่เป็นจำนวนมากในพระราชนิพนธ์ก็เป็นสิ่งบันเทิงและน่าสนใจไม่แพ้กัน เพราะเป็นเสมือนบันทึกทางวัฒนธรรมประเพณีในลักษณะอธิบายว่าอาหารสัมพันธ์กับรสนิยมและสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่โดยตรง และยังทรงทราบรายละเอียดเกี่ยวกับอาหาร สารพัดแบบเป็นการเพิ่มพูนความรู้อีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งสมเด็จพระเทพฯ ทรงมีวิธีการบรรยายอาหารที่ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพ รู้สึกถึงกลิ่น และรสชาติไปพร้อมๆ กันจนมีความรู้สึกว่าการอ่านที่พระองค์ทรงกล่าวถึงนั้นน่าสนใจและน่ารับประทานเป็นที่สุด ส่วนเรื่องการบรรยายสถานที่ท่องเที่ยว นั้น นอกจากจะทรงบรรยายในรายละเอียดทั่วไป เช่น ทักษะนิยามหรือสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรในประเทศนั้นๆ แล้ว สมเด็จพระเทพฯ จะทรงบรรยายเพิ่มเติมถึงการนำสิ่งที่ทอดพระเนตรและทรงวิเคราะห์แล้วเห็นว่ามิใช่ประโยชน์มาประยุกต์ปรับใช้เพื่อพัฒนาประเทศไทยให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม เช่น การบริหารการศึกษา การฝึกอาชีพของผู้พิการและผู้ทุพพลภาพ และงานโภชนาการดูแลผู้สูงอายุ

ผู้เขียนได้ปิดท้ายว่าการที่สมเด็จพระเทพฯ ทรงพระราชนิพนธ์สารคดีชุดนี้ขึ้นนั้นสะท้อนถึงพระวิสัยทัศน์ของพระองค์ที่มีต่อการท่องเที่ยวว่าเป็นการแสวงหาความรู้ในโลกกว้างในหมู่ผู้คนที่แตกต่างกันทั้งวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างที่พระองค์ทรงประสบพบเจอนั้น ได้หลอมรวมกันเป็นคลังประสบการณ์ที่มีค่าไม่น้อยกว่าความรู้ที่มีอยู่ในตำราเลย

“สื่อสารงานแปล” เป็นตอนสุดท้ายในภาคสอง ที่บรรยายถึงพระอัจฉริยภาพในด้านการใช้ภาษาต่างประเทศและภาษาไทยในงานแปล สมเด็จพระเทพฯ ท่านทรงปรารถนาและเชี่ยวชาญภาษาหลากหลาย เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาบาลีสันสกฤต ภาษาเขมร ภาษาละติน และ ภาษาจีน ซึ่งจุดเริ่มต้นของการทรงศึกษาภาษาเหล่านี้มาจากพระราชโอรสของพระราชชนกและพระราชดำริและการอบรมสั่งสอนของพระราชชนนีและพระอาจารย์ โดยที่ตัวพระองค์เองก็ทรงตระหนักได้เช่นกันว่าภาษาเป็นสื่อกลางที่สามารถใช้เผยแพร่วรรณคดี ศิลปและวัฒนธรรมไทยให้แก่ชาวต่างชาติได้ รับทราบได้ อีกทั้งยังพอรู้ภาษามากขึ้นก็ยิ่งอ่านหนังสือได้ ความรู้ ความคิดเห็น มุมมองประสบการณ์ต่างๆ มากขึ้น

สมเด็จพระเทพฯ ท่านได้ฝึกฝนการใช้ภาษาต่างๆ เหล่านี้ผ่านพระอาจารย์ที่คอยชี้แนะแนวทางวิธีการแปลภาษาและผ่านสื่อข้อมูลต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ งานกวี หรือวิทยุ ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ จวบจนกระทั่งเจริญพระชนมายุขึ้นความสามารถทางด้านวรรณกรรมและภาษาก็เพิ่มขึ้นตามมา จึงทำให้การใช้ภาษาในงานแปลกวีนิพนธ์ของพระองค์มีน้อย ความสำนวนโวหารที่งดงาม เปี่ยมด้วยจินตนาการ และพระอารมณ์ขันอันเป็นเอกลักษณ์ประจำตัวพระองค์ ทั้งนี้สมเด็จพระเทพฯ ทรงพระราชนิพนธ์งานกวีเป็นภาษาไทยแล้วจึงค่อยแปลออกมาเป็นภาษาต่างๆ หรือบางชิ้นงานก็ทรงนำงานกวีของต่างประเทศมาแปลเป็นภาษาไทย

งานแปลกวีนิพนธ์ของพระองค์ล้วนมีแรงบันดาลใจพระราชหฤทัยด้วยกันทั้งสิ้น บางบททรงได้มาจากความทรงจำครั้งทรงพระเยาว์ บางบทก็สะท้อนถึงความเข้าใจในชีวิตอันเกิดจากการที่ได้เห็นความสุขและทุกข์ของทุกสรรพสิ่ง บางบทก็เปี่ยมไปด้วยพระอารมณ์ขันและการหักมุมอันเป็นเอกลักษณ์ประจำตัวของพระองค์ บางบทนำเสนอภาพที่ขัดแย้งกันระหว่างความสดชื่นมีชีวิตชีวากับความหวนไหวไม่แน่ใจของตัวละครซึ่งสามารถสะท้อนอารมณ์ของกวีนิพนธ์บทนั้นได้ชัดเจน ซึ่งพระราชนิพนธ์บทกวีที่จับใจผู้อ่านและแพร่หลายเป็นที่รู้จักกันมากที่สุดคือบทกวี “เดินตามรอยเท้าพ่อ” ที่มีกร

แปลเป็นภาษาฝรั่งด้วยพระองค์เอง แม้เป็นกวีนิพนธ์ขนาดสั้น แต่แฝงด้วยมุมมองอันเป็นสากล ไม่จำกัดด้วยเวลา ไม่มีคำว่า ล้าสมัย ซึ่งมีจุดเด่นอยู่ที่ภาษากระชับอารมณ์และคมความคิดที่ ประสานกันอย่างมีพลัง สื่อผ่านเนื้อหาที่ก่อให้เกิดความ สะเทือนอารมณ์ กระตุ้นให้เกิดปัญญาที่จะดำรงตนอย่างมั่นคง ด้วยความเข้าใจชีวิตและความเป็นไปของโลกอย่างแท้จริง

สมเด็จพระเทพฯ ทรงเป็นทั้งผู้ประพันธ์และผู้แปลใน พระองค์เอง แสดงถึงพระปรีชาสามารถและทรงรอบรู้และ เชี่ยวชาญภาษาไทยและภาษาต่างชาติอย่างลึกซึ้งกว้างขวาง ทรงมีสายตาลุ่มลึกแหลมคมของกวี มีจินตนาการกว้างไกล มี จิตใจประณีตละเอียดอ่อน สามารถสัมผัสและรับรู้สิ่งต่างๆ ด้วยความเข้าใจอย่างถ่องแท้และใช้ภาษากล่าวทอดออกมาได้ ตามต้องการ ในขณะที่ความแตกฉานในด้านภาษาก็เป็น คุณสมบัติที่ขาดไม่ได้ของนักแปลที่ดีด้วยเช่นกัน ซึ่งพระองค์ ท่านก็ทรงมีพร้อม และยังทรงหยั่งถึงแก่นแท้ของการแปลและ พร้อมที่จะพัฒนาผลงานและศึกษาภาษาเพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา นอกจากนั้นแล้ว พระองค์ท่านทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับการ แปลกวีนิพนธ์เอาไว้ว่าเป็นการศึกษาภาษาอย่างประณีตลึกซึ้ง เพราะต้องมีความละเอียดอ่อนในการเลือกใช้คำและยังต้อง รักษาลีลาภาษาของต้นฉบับเอาไว้ได้อย่างเคร่งครัดด้วย ทั้งนี้ เนื้อหาในกวีนิพนธ์ตลอดจนสุนทรียะ ควรจะมีลักษณะร่วมกัน ทุกชาติทุกภาษา เพราะสุนทรียะคือภาษาใจสากล เป็นภาษาที่ ข้ามผ่านข้อจำกัดของภาษา ก่อให้เกิดการรับรู้อันลุ่มลึกงดงาม ทั้งการรับรู้เกี่ยวกับตนเองและผู้อื่น อีกทั้งการที่จะแปลให้ เข้าใจได้ถึงแก่นแท้ของภาษาที่ผู้ประพันธ์ใช้ยังทรงตระหนัก ถึงความจำเป็นที่จะต้องศึกษาวรรณคดีและวัฒนธรรมของผู้ใช้ ภาษานั้นด้วย

ทั้งนี้การเลือกสรรงานวรรณกรรมมาถ่ายทอดให้เป็น ภาษาไทยของสมเด็จพระเทพฯ มักจะมีสาระและมีแง่คิด ประเทืองปัญญา สามารถใช้สิ่งที่เกิดขึ้นในงานกวีนิพนธ์นั้นๆ มาเป็นคติสอนชีวิตได้ แต่ก็มีได้ขาดซึ่งความเพลิดเพลินจาก เนื้อหาและภาษาที่ใช้ ซึ่งทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าพระอัจฉริย ภาพด้านการแปลของพระองค์เกิดจากพระปรีชาสามารถทาง ด้านภาษาผสานกับความรอบรู้ของศาสตร์และศิลป์หลายสาขา ประกอบกัน ช่วยให้ผู้อ่านได้รับสาระและความเพลิดเพลินคู่ กันไป ทั้งเป็นการช่วยเปิดโลกทัศน์ให้แก่ผู้อ่านชาวไทยที่ไม่ สันถัดภาษาต่างประเทศได้มีโอกาสรับรู้ถึงคุณค่าวรรณกรรม ของนักประพันธ์ชาวต่างชาติโดยที่ไม่มีอุปสรรคทางภาษา

ผู้เขียนได้ปิดม่านหนังสือเล่มนี้ด้วยการย้ำว่า การที่ *สมเด็จพระเทพฯ ทรงพระปรีชาสามารถรอบรู้ศาสตร์และ ศิลป์หลายสาขาในด้านวรรณกรรมและภาษาจนสามารถทำให้ ความฝันของพระองค์เองเกิดเป็นความสำเร็จได้นั้นมิได้เกิดมา จากพรสวรรค์เพียงอย่างเดียว แต่ยังทรงเพียรพยายาม อุทิศหาะค้นคว้าศึกษาและฝึกฝนอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา ยาวนาน และไม่มีวันสิ้นสุด จนกระทั่งท่านทรงแสดงให้เห็นทั่วโลก ได้ประกายแจ่มถึงความเป็นกวีในตัวพระองค์ผ่านข้อพิสูจน์ จากงานวรรณกรรมหลากหลายรูปแบบมาตลอดชั่วพระชนม์ชีพ ซึ่งประชาชนชาวไทยทุกท่านสามารถน้อมนำแนวทางที่ กล่าวมาทั้งหมดนี้มาดำเนินตามรอยพระยุคลบาทได้ซึ่งจัก ประสบผลสำเร็จแก่ชีวิตในภพภาคหน้าอย่างแน่นอน*